

# ARTYSTKA ŚWIATA

Marcella  
Sembrich-Kochańska  
(1858–1935)

wystawa Juliusza Multarzyńskiego



William H. Bennett  
of our beautiful  
Lake Stacid Lake  
August 1915  
Marcella Sembrich

## W małym miasteczku

(z tomu *Pochwała życia i śmierci*)

A jeśli kiedyś zaśpiewam, to jak flet czyściutko, srebrzyście, cieniutko.  
A jeśli się rozśmieję, to tak jak skowronki – do świtu, wśród łąki.  
A jeśli w górę piąć się pozwolę mym słowom – to tak prosto, jak pnie się różowy kolcowój.  
A jeśli kiedyś poszukam znajomych – to będą wierne buki i mądre jesiony.  
A jeśli kiedyś krew z serca wytryśnie – to krople jej będą ciemne, czyste jako wiśnie.  
A jeśli wyciągnę przed siebie swe ręce – to nigdy w przekleństwie, lecz zawsze w podzięce.

Kazimiera Alberti z d. Szymańska  
(1898 Bolechów – 1962 Bari)

Bolechów – miasto dzieciństwa Marcelli Sembrich-Kochańskiej (1858–1935) – w mojej świadomości istniał od najmłodszych lat. Było to za sprawą Rodziców, którzy często wspominali swoje lata dziecięce i młodzięcze, pełne radości, ale również trudu i biedy, które przeżyli w tym wielokulturowym galicyjskim miasteczku. Stało się to impulsem do moich poszukiwań genealogicznych. Okazało się m.in., że moi przodkowie byli mocno związani w przeszłości z tym miasteczkiem nie tylko emocjonalnie, ale również instytucjonalnie. Mój pradziadek Jan był radnym, a jego brat Ignacy Schindler (1869–1910) burmistrzem Bolechowa. To tylko jedna z odkrytych tajemnic przeszłości...

Kiedy po raz pierwszy odwiedziłem Bolechów, zrozumiałem, jak blisko ze sobą współżyli tu ludzie różnych wyznań i narodowości. Dwie cerkwie, kościół katolicki, synagoga, kościół ewangelicki świadczą o tym dobitnie... Tylko w takiej atmosferze mogli się ukształtować ludzie o szerokim spojrzeniu na rzeczywistość, ciekawi życia i świata, pełni toleran-

cji wobec innych, wielcy swoją skromnością, ale też z nieprzeciętnymi talentami, osiągnięciami i sukcesami życiowymi. Z Bolechowa pochodzi wielu sławnych ludzi: Juliusz Holzmüller (1876–1932), który przeszedł do historii jako malarz koni; Kazimiera Szymańska-Alberti (1898–1962), poetka, literatka, autorka m.in. książki *Ghetto potępione*; Krystyna



Rynek w Bolechowie na Kresach, przełom XIX i XX w., archiwum Juliusza Multarzyńskiego

Multarzyńska (1932–1981), malarka, autorka dekoracji filmowych; i Jan Batkowski (1931–2012), historyk, autor monografii o Bolechowie. Największą jednak postacią i osobowością Bolechowa jest Marcella Sembrich-Kochańska, która była nie tylko Wielką Artystką, ale również Wielką Polską Patriotką i to w czasach, kiedy nie mieliśmy własnej państwowości.

Ukończyła Konserwatorium we Lwowie, którego absolwentami m.in. również byli: Adam Didur, Andrzej Hiolski, Janina Korolewicz-Waydowa, Salomea Kruszelnicka, Helena Zboińska-Ruszkowska – śpiewacy, Kazimiera Alberti – poetka, Irena Anders – artystka rewiowa, Wojciech Dzie duszycki – śpiewak, aktor, Jan Ernst – geograf, Zdzisław Jachimecki – historyk muzyki, Leopold Kozłowski – pianista, klezmer, Stanisław Niewiadomski – kompozytor, Ewa Pilatowa – chemik, Alfred Schütz – kompozytor, Matylda Szczudłowska – weterynarz.

Absolwentem w klasie śpiewu (u Walerego Wysockiego) był również Henryk Mikolasch, potomek lwowskich aptekarzy, malarz (akwarysta, uczeń Juliusza Kossaka) oraz fotograf – kierownik Zakładu Fotografii Politechniki Lwowskiej. Po jego śmierci funkcję tę przejął Witold Romer, późniejszy założyciel Katedry Fototechniki na Politechnice Wrocławskiej. Była to wyjątkowa specjalizacja, gdzie nie tylko zdobywało się wiedzę inżynierską, ale również umiejętność wnikliwego, szerokiego i wrażliwego spojrzenia na otaczający świat. Było to zasługą lwowskich profesorów: Witolda Romera, Władysława Markockiego i Adama Zaleskiego. Szczyć się tym, że jestem absolwentem Fototechniki i miałem za wzór takie Autorytety.



Marcella Sembrich w *Manru* w kostiumie podarowanym przez Ignacego J. Paderewskiego, © The Sembrich Opera Museum

Marcella Sembrich-Kochańska, obok Marii Curie-Skłodowskiej i Heleny Modrzejewskiej, była najwybitniejszą Polką przełomu XIX i XX wieku. W tym roku mija 160. rocznica jej urodzin. W obchodach 100-lecia odzyskania przez Polskę niepodległości nabiera wreszcie znaczenia postać Ignacego Jana Paderewskiego, współautora naszej niepodległości. W informacjach biograficznych tego

wybitnego muzyka i męża stanu przy wzmiankach o wielu artystach, z którymi wiązało go życie, brak wszakże odnotowania długiej i trwałej przyjaźni z Marcellą Sembrich-Kochańską. Byli niemal rówieśnikami – Sembrich dwa lata była starsza. W końcu lat 80. XIX wieku jej nazwisko wymieniano obok nazwiska Paderewskiego w szeregu wybitnych Polaków, którzy przynosili chlubę wymazanej z map Polsce i potwierdzali obecność kultury swego narodu w kulturze świata. Po raz pierwszy spotkali się na koncertach w Warszawie wiosną 1880 roku. Odbyły się one w Sali Aleksandryjskiej Ratusza „za pozwoleniem carskiej zwierzchności”. Pierwszy urządzone 27 kwietnia, a drugi w ważny dla Polaków i skrycie świętowany Dzień 3 Maja: rocznicę Trzecimajowej Konstytucji. Gwiazdą obu wieczorów była 22-letnia Marcella Sembrich-Kochańska, podówczas solistka Opery w Dreźnie. 20-letni Paderewski – absolwent Warszawskiego Instytutu Muzycznego (1878) i młody pedagog tej uczelni – towarzyszył przy fortepianie skrzypkowi Władysławowi Górskiemu i akompaniował Sembrich w ariach z oper Belliniego, Meyerbeera, Webera i Mozarta oraz w pieśniach niemieckich Schumanna, Hart-

mana, Riesa i polskich: Chopina, Moniuszki, Grossmana, Zarzyckiego.

Przez ostatnie lata życia Sembrich Paderewski osiadły w Paso Robles w Kalifornii nie ustawał w korespondencyjnych dowodach pamięci i serdeczności. Dla „kochanej, drogiej Masi” przysyłał

pozdrowienia i bileciki, wpisywał w swe wizytówki żartobliwe nutki. W 1933 roku na 75. urodziny śpiewaczki nadszedł do Bolton Landing list: „Najserdeczniejsze życzenia i pozdrowienia dla największej i najszlachetniejszej artystki i przyjaciółki od Paderewskiego”. [„Most affectionate wishes and greetings for noble artist and friend, from Paderewski”].

Marcella Sembrich-Kochańska wielokrotnie (12 ×) występowała we Wrocławiu w Concerthaus i Stadttheater (dzisiejsza Opera Wrocławska). Ignacy J. Paderewski również koncertował w budynku Nowej Giełdy 6 lutego 1891 roku i w Concerthaus 26 października 1901 roku. Marzy mi się, aby kiedyś usiąść na ławeczce ustawionej pomiędzy Operą Wrocławską a Forum Muzyki obok postaci Marcelli Sembrich-Kochańskiej i Ignacego J. Paderewskiego i zrobić sobie z nimi pamiątkową fotografię.

**Stadt-Theater.**

**Direction: Dr. Theodor Seema.**

Breslau, Montag, den 21. Februar 1898:

**Gastspiel Marcella Sembrich.**

Wegen Absenken des Herrn Dreieckmeister heute statt

**Traviata**

**Der Barbier von Sevilla**

Romische Oper in 2 Akten. Musik von G. Rossini

Regie: Herr Regisseur Mischner. Dirigent: Herr Kapellmeister Weintraub.

**Personen:**

Herr Alcindoro	Herr Wolfer.
Don Bartolo	Herr Richter.
Don Basilio, Gefangenenführer	Herr Keller.
Mozzolino, Rossinis Kammerdiener	Herr Gadenh.
Figaro, Barbier	Herr Weisler.
Fiorella	Herr Zedig.
Ein Hauptmann	Herr Vandenrecht.
Ein Notar	Herr Lucas.
Ambrosio, Diener bei Bartolo	Herr Braun.
Soldaten, Musikanten.	

\* \* \* Roline **Marcella Sembrich.**

**Einlagen:**

Frühlingsstimmen von Strauss, gesungen von **Marcella Sembrich.**

Im 2. Akte: „Papacoe, chi vuol papacoe“, Aria buffa aus der Oper „La schiava di Bagdad“ von Gio. Pacini, gesungen von Herrn **A. Baumböcker.**

**Nach dem ersten Akte Pause.**

Orchester + 25 Kl. und an der Regiebank und bei den Solisten in hause.

**Einlaß 6½ Uhr. Anfang 7½ Uhr. Ende gegen 10 Uhr.**

Dienstag, den 22. Februar 1898:

**Carmen.**

Oper mit Tanz in 4 Akten. Musik von Georges Bizet.

Afisz z występu w Operze Wrocławskiej, archiwum Juliusza Multarzyńskiego

Oddając hołd tej Wielkiej Artystce prezentowaną wystawą, proszę o chwilę refleksji o sławie i przemijaniu. Dzisiaj już nie ma tamtego świata, nie ma Fototechniki, zostały tylko fotografie. To je oglądamy, wzbudzają one nasze emocje,

to dowód ich życia. Posiadają tę moc, że żyją na nich ludzie, którzy odeszli. Nie znają granicy między życiem a śmiercią. Dlaczego? Bo sami ożywiamy świat fotografii naszymi wspomnieniami i wyobraźnią.

*Juliusz Multarzyński*

Życie wybitnej polskiej śpiewaczki Marcelli Sembrich z domu Kochańskiej jest ilustracją losu galicyjskiego „kopcieszka”, który talentem i pracą osiągnął światowe uznanie, sławę i bogactwo. Urodzona w Wiśniowczyku, wychowywała się w Bolechowie. Córka wędrownego nauczyciela muzyki w dzieciństwie zaznała prawdziwej biedy. We Lwowie znalazła pomocnych i przyjaznych ludzi (1872–1875); zachowało się kilkanaście listów z tego czasu, pisanych m.in. z Jazłowca i z Nadwórnej. Studia muzyczne odbywała we Lwowie, Wiedniu i Mediolanie początkowo w zakresie gry na fortepianie i na skrzypcach, a później także i śpiewu (u. V. Rokitansky’ego, G.B. Lampertiego). W pierwszych latach operowej kariery niejednokrotnie popisywała się na koncertach swymi trojakimi umiejętnościami, co stanowiło sensację. Pod względem wszechstronnej i praktycznej

wiedzy muzycznej z pewnością nie miała sobie równych wśród śpiewaczek tamtej doby.

Debiutowała w Atenach (1877), była solistką oper Drezna, Londynu, Petersburga i Nowego

Jorku, występowała gościnnie w Madrycie, Paryżu, Brukseli, Berlinie, Kolonii, Hamburgu, Frankfurcie, Monachium, Amsterdamie, Genewie, Pradze, Wrocławiu, Wiedniu, Budapeszcie. Na koncertach i przedstawieniach śpiewała dla koronowanych głów i otrzymywała w darze bezcenne klejnoty. Wiele z nich zachowało się, m.in. bransoletka wysadzana diamentami, z wygrawerowanym napisem od cara Aleksandra II, wręczona Sembrich na siedem dni przed zamachem, w którym zginął (1881). Mieszkała w Dreźnie (najdłużej), Berlinie, Ouchy-Chamblandes pod Lozanną, Nicei, Nowym Jorku i Bolton Landing w USA. Nawiązywała kontakty z szeregiem wybit-



Rafał Maszkowski – dedykacja dla Marcelli Sembrich-Kochańskiej, © The Sembrich Opera Museum

nych osobistości. Więzy przyjacielskie i artystyczne łączyły ją z Ignacym J. Paderewskim, śpiewała partię Ulany w premierze opery Paderewskiego *Manru* w Nowym Jorku (1902), spotykała się z Heleną Modrzejewską. Brała udział w koncertach obok Johanna Brahmsa i Józefa Wieniawskiego, śpiewała w *Weselu Figara* Mozarta pod dyrekcją Gustawa Mahlera (1909). Jej partnerami bywali najświetniejsi w ówczesnym świecie opery artyści, jak Enrico Caruso i Mattia Battistini, a z Polaków Adam Didur, Jan Reszke i jego brat Edward. Zyskała sympatię sławnego krytyka Eduarda Hanslicka (zachowały się jego liczne listy do niej). Ceniono ją zwłaszcza za role mozartowskie i za romantyczne bel canto we wczesnoromantycznych operach włoskich (Belliniego, Donizettiego, Verdiego). Była też znakomitą interpretatorką pieśni, wypełniała nimi swe programy recitali. Pozostało po niej wiele nagrań dokonywanych w latach 1900–1919. Miała osiągnięcia pedagogiczne, będąc pod koniec życia profesorem wokalistyki w The Curtis Institute of Music w Filadelfii i w Juilliard School of Music w Nowym Jorku.

Przez długie lata swej muzycznej działalności była ambasadorką kultury polskiej. Od roku 1880



Marcella Sembrich-Kochańska, Ignacy J. Paderewski, Genewa, 1912, © The Sembrich Opera Museum

nieprzerwanie na wszystkich swych koncertach wykonywała po polsku pieśń Chopina *Życzenie* przy własnym akompaniamencie fortepianowym; gdy to było możliwe włączała też ją do występów operowych (np. do sceny „lekcji śpiewu”

w II akcie *Cyrulika sewilskiego* Rossiniego traktując jako symbol polskości narodu, którego państwa nie ma na mapie – opublikowała na ten temat ciekawy artykuł, w amerykańskim czasopiśmie „Bohemian” (grudzień 1909). W programach jej recitali figurowały zawsze pieśni polskie: Moniuszki, Niewiadomskiego, Zarzyckiego, Paderewskiego, Stojowskiego. W 1914 kierowała w Nowym Jorku pracami The American-Polish Relief Committee i działała aktywnie na rzecz pomocy ofiarom wojny w Polsce, współpracując z Sienkiewiczem i Paderewskim; Komitet upowszechniał też materiały o historii i kulturze Polski, propagując ideę odzyskania niepodległości. Oboje z mężem, Wilhelmem Stenglem (ze spolonizowanej rodziny niemieckiej, profesorem Konserwatorium Lwowskiego), pisywali do siebie listy po polsku i w domu mówili tym językiem. Jej występy gościnne w Warszawie, Lwowie, Krakowie, Łodzi, Wilnie stanowiły muzyczne święto – dają obraz

społeczności tamtych miast oraz zaprzestanych obyczajów koncertowych i operowych (kwiatowe wieńce i girlandy, podarki – a jednocześnie prośby o pomoc).

Zmarła w Nowym Jorku. Żona pierworodnego syna, Willy’ego Stengla, stała się opiekunką jej archiwum (zdeponowanym w New York Public Library for The Performing Arts) i założycielką Stowarzyszenia Pamięci Marcelli Sembrich (The Marcella Sembrich Memorial Association), które

działa aktywnie po dzień dzisiejszy, administrując Muzeum jej imienia w Bolton Landing. Szczątki Marcelli Sembrich-Kochańskiej wraz ze szczątkami jej męża syn przewiózł do Dreżna. Znajdują się w rodzinnym grobie Stenglów na cmentarzu Johannisfriedhof.

Życie Marcelli Sembrich to obraz losu artysty polskiego w życiu muzycznym przełomu XIX i XX wieku w Europie i w USA.

*Małgorzata Komorowska*



Grób rodzinny Stenglów, w którym artystka spoczywa z mężem Wilhelmem i synem Marcelem na Johannisfriedhof w Dreźnie, © Juliusz Multarzyński



Widok współczesny Studia nad Lake George w Bolton Landing – siedziba Muzeum Marcelli Sembrich, © Juliusz Multarzyński

**Małgorzata Komorowska** – dyplomantka Uniwersytetu Warszawskiego i Państwowej Wyższej Szkoły Muzycznej w Warszawie, w okresie 1982–2009 wykładowca tej uczelni (obecnie Uniwersytet Muzyczny Fryderyka Chopina), od 2003 na stanowisku profesora nadzwyczajnego. Doktor hab. nauk humanistycznych w zakresie historii teatru, współpracownik Instytutu Sztuki Polskiej Akademii Nauk. Badaczka dziejów

polskiej kultury muzycznej, życia operowego i biografii artystów. Ważniejsze książki: *Szymanowski w teatrze* (Warszawa 1992), *Kronika teatrów muzycznych PRL* (Poznań 2003), *Za kurtyną lat. Polskie teatry operowe i operetkowe 1918–1939* (Kraków 2008), *Marcella Sembrich. Życie i śpiew* (Warszawa 2008), *Jerzy Semkow. Magia batuty* (Łódź 2014), *Uwikłana w historię. Opera w Teatrze Wielkim w Warszawie* (Warszawa 2015).

**Juliusz Multarzyński** – artysta fotografik, dziennikarz, wydawca, menadżer kultury. Absolwent Politechniki Wrocławskiej, studiów podyplomowych na Uniwersytecie Warszawskim i Szkole Głównej Handlowej w Warszawie. Współpracuje z najważniejszymi instytucjami kultury w Polsce m.in. z Teatrem Wielkim – Operą Narodową oraz pozostałymi scenami operowymi w kraju, z Filharmonią Narodową, Narodowym Instytutem Fryderyka Chopina, Instytutem Muzyki i Tańca oraz wieloma festiwalami muzycznymi. Jest autorem wielu indywidualnych wystaw fotograficznych m.in. w Japonii, Luksemburgu, Niemczech, Norwegii, Rosji, Szwajcarii, Stanach Zjednoczonych, Tajwanie oraz najważniejszych ośrodkach muzycznych w Polsce. Autor albumów fotograficznych *Balet w Polsce*, 1998; *Mój Verdi*, 2001; *Dyrygenci – alfabet ekspresji*, 2007; *Pianiści – studium rubato*, 2010; *Międzynarodowy Festiwal Muzyczny im. Krystyny Jamroz w Busku-Zdroju (1995–2014)*, 2014; *Marcella*

*Sembrich-Kochańska. Artystka świata* (wspólnie z Małgorzatą Komorowską), 2016. W roku 2006 zainicjował wspólnie z Wiesławem Sornatem (1947–2015) utworzenie portalu internetowego *Maestro* ([www.maestro.net.pl](http://www.maestro.net.pl)) o operze, balecie i muzyce poważnej.

Należy do Fotoklubu Rzeczypospolitej Polskiej Stowarzyszenie Twórców (FRP) (członek Kapituły), Związku Polskich Artystów Fotografików (ZPAF), Wrocławskiego Towarzystwa Fotograficznego, Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich (SDP), Związku Autorów i Kompozytorów Scenicznych (ZAiKS) oraz Międzynarodowej Federacji Sztuki Fotograficznej (FIAP). Jest odznaczony m.in. Medalem Wacława Niżyńskiego, odznaką Zasłużony Działacz Kultury, Brązowym Medalem Zasługi, medalem „Za Zasługi dla Fotografii Polskiej” nadawanym w 100. rocznicę odzyskania przez Polskę Niepodległości (1918–2018) oraz Srebrnym Medalem Zasłużony Kulturze – Gloria Artis.

## WYKONAWCY KONCERTU:

Paulina Rogóż – sopran  
Olga Ksenicz – sopran  
Jagoda Januszko – mezzosopran

Joanna Litwin-Fenc – pianistka kameralistka  
Anna Gagola – pianistka kameralistka  
Tadeusz Pszonka – organizacja koncertu  
kierownictwo muzyczne

Towarzystwo Miłośników Muzyki Wokalnej  
im. Haliny Halskiej-Fijałkowskiej we Wrocławiu



## KLUB MUZYKI I LITERATURY

pl. gen. T. Kościuszki 10 • 50-028 Wrocław  
tel. 71 344 43 30 • 506 85 50 00  
klubmil@wp.pl • [www.klubmil.pl](http://www.klubmil.pl)  
Galeria Klubu MiL otwarta:  
pn.–pt. 10.00–18.00, sob. 12.00–18.00

## WERNISAŻ I KONCERT:

9 czerwca (sobota) 2018 r. o godz. 17.00

## WSTĘP WOLNY

Ekspozycja do 3 września (poniedziałek) 2018 r.

**Wystawa zorganizowana w ramach jubileuszu 100-lecia odzyskania niepodległości przez Polskę**



Na str. 1 – Marcella Sembrich w polskim kołpaku (w tle incipit *Mazurka Dąbrowskiego*) w Nowym Jorku w 1915 roku, © The Sembrich Opera Museum

Wydała Oficyna Wydawnicza Klubu MiL Akwedukt • Proj. graf. i DTP: Sławomir Pęczek – editus.pl